

שני פרקים / נתן אלתרמן

א. ביקוע הגרעין

1

שבעים אחוז מכלל המחקר העיוני העולמי בפסיקה הם כיום פרי עבודתם של מדענים ישראלים צעירים. רוב הענינים העומדים כיום על סדר־היום המדעי בתחום זה, בעולם כולו – כולל ארצות־הברית וברית־המועצות – מקורם בצוות חוקרים צעירים בישראל.

דברים אלה נשמעו השבע מפי פרופ' יובל נאמן, לרגל קבלו את פרס איינשטיין. נשמעו בנימה ענינית, שקטה וטבעית, נימה כה מוכרת לנו מתחומים אחרים של ישראל הצעירה בימים אלה.

הדברים ריתקו, הפתיעו, נסכו סיפוק וגאווה. קודם־כל, כמובן, מצד עצמם.

אך נוסף על ערך זה, שלגופם, היה בהם עוד משהו.

הם היו כמין מיפולש שנפתח לרגע לעומק ולרוחק, ומבעדם נצנץ לעינינו משהו מן הישות הסמויה, אך קיימת תמיד, ישות התבלין היהודי החרף, המלח היהודי, הכשרון, או נאמר, "פשוט" הגניוס היהודי, אשר תמיד ידענו שכאן, בארץ זו, הוא עתיד להיגלות בכל כוחו וחיותו.

למעשה הכרנו, והננו מוסיפים ומכירים יום יום, בנוכחותה של ישות זו גם כשהיא מוסווית באיצטלות יומיום, לכאורה. למעשה ידענו תמיד כי כל כושר־עמידתנו בארץ זו, מימי ראשית ההתישבות ועד כה, בא, במידה מכרעת, מכוחו של חסד עליון זה.

וההבדל הוא רק בכך שבאותם רגעי שיחה שבראדיו ראינו נצנוצה של תכונה זו **כנתינתה**, כחישופה, ראינו **חלקיק־יסוד** שלה, וניחשנו בפועל את הכוחות הטמונים בגרעין הנצחי הזה.

2

תוך כך אנו נזכרים כמה מופלא ונעלה הדבר, שהתחיה הרוחנית היהודית לבשה, בגירסתה הציונית, צורות שהיו כאילו היפוכם הגמור של ערכי־רוח, צורות של נטישת דיפלומות ואוניברסיטאות, של קבלת ייסורי הסתגלות אל גופי מלאכות מפרכות, אשר אחריהן גם הגוף וגם הנפש אינם כאילו אלא המשך הטוריה או הפטיש המנפץ את החצף, וההבדל בין הגוף החי ובין

כלי־העבודה אינו אלא זה שהגוף הוא גם עייף וכואב ונצרך לכוחות רצון ואמונה כדי להחזיק מעמד.

ואחד הנסים הגדולים שנעשו לאומה זו הוא שהיה בה הכוח להפוך בשעת הצורך את סולם־הערכים ראשו למטה ולהעלות אל רום המדרגה את ערכם של כלי חפירה וכלי בנין, כלי חציבה וסיקול וייבוש ביצות ועידור והשקיה.

לאמיתו של דבר, כשהיינו שומעים על שיאים שהשיגו קבוצות רפתנים יהודים בתנובות הרפת ובשיפור גזע הפרה ה"דמשקאית", או על הישגי מטעי הבנות בעמק הירדן, או על הפלאים שנעשו במטעי עצי־פרי באזורי ההרים, היתה פליאתנו בשעתה אף חריפה יותר מזו שאנו יודעים עכשיו לנוכח הישגי מדענינו הצעירים בסודות מיבנה האטום. שכן אותם הישגים של "משק אינטנסיבי", של חריש ונטיעה וזיבול, או של "יישור שטחים" ו"סלילה" ו"עשיית בלוקים" וכיוצא באלה, היו לנו באמת בגדר הצלחות שלא פיללנו...

שכן אצלנו כאילו נתחלפו סדרי הבכורה של הבסיס ובנין־העל, או סדרי התשתית והפסגות.

הרובד הרוחני, על שיאיו ופסגותיו, היה לנו, כביכול, **נכסי־סוד**, היה הנחה ראשונית, נתונה. ואילו השאלה המוטלת בספר היתה אם נעפיל ונעלה מכאן ולא, מכאן ומעלה, אל הישגי עירבול החציץ במלט ואל מעלות כורי יציקת הברזל וסדנות הריתוך וחכמת החליבה וגן־הירק.

ואולי בזכות אותו ויתור שידענו לוותר בשעת הצורך על הדבקות בעולם הרוח, כתפיסתו הצרופה והמקובלת, לוותר בלי להגיע לידי חולשת־הדעת, אולי בזכות ויתור זה אנו רואים עכשיו את נצנוצו של עורק־הזהב הרוחני הצרוף, כשהוא עז וטבעי וכולו שלנו.

3

תמיד ידענו כי בסופו של דבר נוכיח כמה נמהרים ונואלים היו כל אותם קטרוגים שטענו כי השתרשותו של העם היהודי בארצו ועל אחת כמה במסגרת הממלכתית, נוטלת ממנו את הנשמה היתירה, את יתרון התלישות הרוחנית החפשיה. תמיד ידענו כי לא רק נחלת העבר הן אותן עפרות זהב שהרוח היהודית הניחה אחריה לכל אורך תולדות המדע וההגות בעולם, אותן עפרות זהב שנותרו זרועות לכל ארך דרכי נדודיה של אומה זו כשהן מעורבות בדמי עורקיה שהשקו את אדמת העולם.

ולכן, בשמענו כיום מפי מדען יהדי צעיר על מה שמדינה זו תורמת למדע העולמי, אף שמבחינת ממדיה היא יכולה להתחבא תחת ראש סיכה צבעונית הנתקעת בגלובוס, ידענו, על אף רגע ההפתעה, כי אין חידוש בכך, כי אין זה אלא המשך וכי האוצרות הבלומים שיתגלו כאן, אוצרות הכשרון והיכולת והמעוף, עתידים לא לכהות לעומת הישגי העבר, אלא להבריק במשנה אור וכוח.

והלא רק משום כך, רק משום שרוח זו ניצבת כיום בלבוש המלחמה, רק משום שהיא נגלית וערה ופועלת "בכל הדרגים", הן במוצבים הקדמיים והן בפיקוד העליון, רק משום כך אנו קיימים עדיין.

וכשאתה משוה בנפשך, נוסף על כך, את הכוחות העתידיים להתלקט לכאן מן התפוצות היהודיות בעולם – הן הכלואות עדיין והן החפשיות – ואת כל מה שגנוז עדיין בשכבות העם הנאבקות בחירוק־שיניים על יסודי לוח הכפל והאל"ף־בי"ת, על כל הגנוז עדיין ב"תחתיות נשמתו" של עם זה – כשאתה משוה זאת בנפשך, הנך יודע כי לא שווא הוא מתח הצפיה והתוחלת שמסביב, ומבלי משים אתה מהרהר כי יכול עם זה לומר, כארכימדס בשעתו – תהו לי רק נקודת־משען... תנו לי רק חיים ושלוה וכל השאר מובטח.

ב. זעקת ההסברה

1

מדובר על הקמתו של משרד להסברה.

על שכלול הכלים, על עידכון התגובות, אפילו על הזמנת מומחים ליחסי ציבור.

ובין המלצות הוועדה שנתמנתה לחקור בבעיה זו ולהגיש הצעותיה מצויים פרטי פרטים המעידים בכמה שקידה והתחשבות מעשית ערכה הוועדה את תזכיר המלצותיה.

אך אם עיקרים אלה של **שיכלול** הם הם עיקרו של הדו"ח, יש לומר כי הציבור הישראלי עוד לא זכה בכל תולדותיו עד היום לדין־וחשבון כה מיותר ונטולי־ערך של ממש.

ולא באשמת הוועדה.

זו פעלה ודאי לפי הנחיות שניתנו לה, לתקנת **כלי** ההסברה, אלא שלא הכלים אלא **תכנם** הוא שורש הרעה.

שכן אם יוסיף **תכנה** של הסברתנו להיות כפי שהוא כיום, מצד הביסוס הרעיוני, מצד העקרונות המדיניים, מצד דרכי הצידוק האנושי, המוסרי, הפליטי, אם יימשכו הדברים כפי שהם כיום, עתידים אנו לעמוד לא רק לפני שברי "התדמית" הישראלית המנופצת והמושחתת בעולם, אלא גם לפני התערערות גמורה של כל טעמי עמידתנו והישגינו מאז מלחמת־ששת־הימים, ולפניה, ועד היום.

שכן כל זמן שהסברתנו – ולענין זה אין הבדל בין עיקרי **הסברת**־המדיניות ועיקריה של המדיניות עצמה – ממשיכה בעקרונות, שעל־פיהם היא פועלת כיום, אין אנו **מסבירים** את

מעמדנו אלא מדבירים אותו תחתינו, ולא בהסברתם של עיקרי קיומנו אנו עוסקים, אלא במלאכת הדברתם

הרצופה של יסודות צידוקנו המדיני והמוסרי ושל גופי הישגינו ומטרות מלחמתנו.

2

ודאי שההסברה אינה קובעת הכל.

אך שעה שהממשלה נקראת לשיבת-חירום כדי להגיב על דברי שר-החוץ של ארצות-הברית, ושעה שמומחינו המדיניים מתווכחים ביניהם אם יש להתיחס להצהרת מדיניות אמריקאית זו ב"תדהמה", או רק ברגשי הפתעה בלבד, הרי כולנו יודעים כי תכנה של אותה הצהרה קבוע ועומד כל הימים האלה, וכי אילו ניהלנו במשך שנתיים-וחצי אלו שמאז מלחמת-ששת-הימים מערכת הסברה **אחרת** של עיקרים ושל קו מדיני, לא היתה הצהרה זו, בניסוחה הפומבי, מוצאת אותנו בתוך ואקואום רעיוני ופוליטי מושלם כל-כך ונוח כל-כך לצד שכנגד.

שכן כל הסברתנו המדינית בשנים אלה לא רק אינה תריס בפני הצהרת כאלו, אלא שהיא ממש שואבת אותן אל תוכה, מכוח הריקות המושלמת שהיא יוצרת סביבנו.

וכך לא רק ברובד המדיני המובהק אלא בכל המאבק הרעיוני, בכל מה ששייך לדעת-הקהל בעולם, כולל השמאל-החדש.

שהרי האמת היא שאפילו יחסו של אותו שמאל-חדש לא נוצר יש מאין וחלקנו בכל הענין הזה הוא רחוק מלהיות בטל בשמים.

3

בשבוע זה שמענו, למשל, כי במשך שלוש שעות ניצב שגרירנו בבון – העומד לסיים כהונתו – בתוך נחשול של יללות ושריקות וחרפות שלא הניחו לו לפצות פה.

כן, הוא עמד "בשלוות-נפש ובקור-רוח" ולא נע ולא נרתע... ולא הצליח לומר דבר.

נניח הפעם לגילוי זה של "עמידה בכבוד" ונשאל רק מה הה שגרירנו אומר אילו **ניתנה** לו אפשרות להשמיע טענותיו. התשובה לשאלה זו, אם לא נעשה שקר בנפשנו, אינה אלא אחת: טוב שלא ניתנה לשגרירנו רשות-הדיבור. שכן, בתוקף תפקידו היה עליו להישאר בגבולות ההסברה הישראלית הרשמית שהנחותיה היסודיות הן הן במידה רבה קרקע צמיחתם של הקטרוגים והגינויים הניתכים עלינו.

4

מה הם עיקרי עמדתנו המדינית המוצהרת, זו שאנו רוצים עתה לשפר ולעדכן אותה, כדי שהנזק היסודי שהיא גורמת לנו יהא משוכלל יותר? אלה הם:

יש סתירה טראגית בין שתי התנועות הלאומיות, בין תנועת-התחיה הלאומית הערבית ובין הציונות, אלא שהערבים חייבים לדעת שאנו עובדה קיימת.

אנו יודעים שהערבים שונאים אותנו, וצריכים לשנוא אותנו, אך עליהם להבין שלא ישליכו אותנו הימה ומוטב שישלימו אתנו.

אנו נתחזק עד שהערבים יבינו שאין להם סיכוי לנצח אותנו במלחמה ואז ישנו את יחסם אלינו.

אלה כמה מן העיקרים שאנו משננים בלי לשים אל לב כי בעיני משקיף אובייקטיבי אין בכל אלה כדי להצדיק את קיומנו ועמידתנו כאן וכשאנו מוסיפים לכך את הנימוק המכריע הקובע שאין לנו לאן ללכת, שאולים אותנו, במידה רבה של צדק, אם אמנם צריכים הערבים לשלם בעד הפשעים שפשעו בנו אומות העולם.

וכשמוסיפים ושואלים אותנו מתי ניסוג מן הטריטוריות הערביות הכבושות אין אנו משיבים אלא זאת: אנו מקבלים את החלטת מועצת-הבטחון כחבילה אחת.

ואנו מתפלאים שאין טענה זו משפרת את התדמית שלנו ואנו שוכחים כי חבילה או לא חבילה, לגבי דעת-הקהל בעולם קובעת העובדה, שאינה מוכחשת על-ידינו, כי שייכותם המדינית של השטחים שאנו עומדים בהם היא ערבית ברורה, ואם אנו מחזיקים בהם רק מכוח פירוש מסויים להחלטת מועצת-הבטחון (שאנו מודים בה!), אין עמידתנו אלא עמידת כובש ומדכא ומפר את החוק הבינלאומי.

5

במשך כל הזמן הזה, שמאז מלחמת-ששת-הימים, לא השמענו אפילו ציוץ אחד של ערעור, למשל, בענין הסכסוך הטראגי בין שתי התנועות הלאומיות. לא ניסינו אפילו להחליף תפיסה זאת בטיעוננו שלנו ולהסביר מה מגוחך "הצד השווה" הזה בין שתי תנועות אלו, שהאחד מהן, הערבית, השיגה ארבע עשרה מדינות על שטח הגדול משטחה של אירופה, כולל רוסיה האירופית, ואילו השניה, תנועת תחייתו של העם היהודי, נאחזת בכברת-ארץ זו שאינה אלא מחצית האחוז של הטריטוריות הערביות.

כן, כל המיטען הרעיוני, המוסרי, האנושי, של צידוק קיומנו כאן, הוחלף באתה חבילה שאנו דורשים מהחלטת מועצת-הבטחון, וכל-כך אנו דבקים בחבילה זו עד שאנו מסיחים דעתנו מן העובדה כי נסיגתנו אל גבולות-שביתת-הנשק, אל הגבולות שמלפני מיבצע-קדש, מקופלת בחבילה זו וכי זהו, למעשה, תכנה המוחשי העיקרי.

ותוך שאנו טוענים בלי-הרף כי השמאל-החדש אינו מענין אותנו, הננו מתעלמים מכך שלא רק אספקלריה זו מראה לנו את דמותנו כשהיא דמות כובש המחזיק את הגזילה בידו, וכי נוסף על כך אנו הולכים ומסתברים לעולם כולו גם כמדינה אשר ראשיה סומכים בעיקר על גורמים שליליים ונפסדים מעיקרם, כגון סירוב הערבים לכל משא-ומתן וכגון חוסר ההידברות בין ברית-המועצות ובין ארצות-הברית, שכן פער זה, בין המעצמות העולמיות, פער שסכנה צפויה ממנו לשלום העולם, הוא כיום המשען המוסרי והעקרוני האחד שמדיניותנו סומכת עליו בפרהסיה.

6

אך עיקר חכמתה העילאית של מדיניותנו - החכמה שאין מתפארים בה בגלוי - היא, כידוע, לא בדברים שאנו אומרים, לא במה שאנו טוענים, אלא בכך שהצלחנו במשך שנתיים-יחצי אלו לא לומר כלום. להימנע מכל דיבור מפורש, מכל עיקרון, מכל קביעה של ממש.

וכי פלא הוא אם לאחר כל אלה נראית מדיניותנו כמיתממת כלפי חוץ וכקורצת עין כלפי פנים, כמדיניות של חוסר כנות, של ניצול ניסוחים, של שימוש זריז באיבה שבין המעצמות, של יסודות אשר לא רק שמאל-חדש אלא כל אדם בעל כושר-שיפוט רגיל צריך לראות בה יותר ויותר את המלאכותי, את הרופף, את הנפסד והראוי לגנאי.

בכך צריכה היתה לדון ישיבת-החירום של הממשלה. **בכך** ולא בהצהרת רוג'רס או בנסיעת שר-החוץ לארצות-הברית.

אלא שבינתיים עוסקים במה שעוסקים ונסחפים להיכן שנסחפים.